QORTI KOSTITUZZJONALI

IMHALLFIN

S.T.O. PRIM IMHALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMHALLEF GIANNINO CARUANA DEMAJO
ONOR. IMHALLEF ANTHONY ELLUL

Seduta ta' nhar it-Tnejn 23 ta' Novembru 2020

Numru 16

Rikors numru 37/07 GM

Emvic Limited (C-4318)

v.

Il-Prim Ministru, Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali u l-Awtorita` ta' Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar

Il-Qorti:

1. Rat illi dan huwa appell tal-Prim Ministru u l-Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali minn sentenza *in parte* mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fil-kawża fl-ismijiet premessi fl-14 ta' Novembru 2019 fejn dik il-Qorti ddeċidiet illi:

> "***Tastjeni milli tqis aktar*** *l-ewwel tliet talbiet attriċi, billi l-kumpannija attriċi ċediethom;*

"***Tilqa' l-ewwel eċċezzjoni preliminari*** *tal-Awtorità mħarrka u ssib li ma hijiex il-leġittima kontradittriċi tal-azzjoni attriċi u b'hekk teħlisha mill-ħarsien tal-ġudizzju, bi spejjeż għall-kumpannija attriċi;*

"***Tilqa' r-raba talba attriċi*** *bħala mistħoqqa, u ssib li meta l-Prim Ministru u l-Ministru mħarrek naqsu li jirreintegraw il-biċċiet ta' l-art tal-kumpannija attriċi koperti bil-permessi tal-bini bħala art żviluppabbli u fabbrikabbli, ċaħdu d-dritt li l-kumpannija attriċi kienet tgawdi sa dakinhar illi jkollha l-art koperta bil-permess kunsidrata bħala art fabbrikabbli u żviluppabbli għall-finijiet u effetti kollha tal-liġi;*

"***Tilqa' il-ħames talba attriċi*** *bħala mistħoqqa, u ssib li l-Prim Minsitru u l-Ministru mħarrek responsabbli għad-danni mġarrba mill-kumpannija attriċi;*

"***Tiċħad l-eċċezzjonijiet tal-Prim Ministru u l-Ministru mħarrek*** *bħala mhux mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt, safejn jirrigwardaw ir-raba' u l-ħames talbiet attriċi;*

"***Tordna*** *li l-imħarrkin Prim'Ministru u Ministru jħallsu l-ispejjeż tal-kawża marbuta mar-raba' u l-ħames talbiet attriċi, filwaqt li l-kumpannija attriċi tħallas l-ispejjeż tal-Awtorità mħarrka u kif ukoll dawk marbuta mal-ewwel tliet talbiet tagħha li hija ċediet; u*

"***Tordna*** *li s-smigħ tal-kawża jitkompla bit-trattazzjoni dwar il-mertu tas-sitt u tas-seba' talbiet attriċi u l-eċċezzjonijiet fil-mertu dwarhom. Għal dan il-għan, tordna li l-atti ta' din il-kawża jintbagħtu lir-Reġistratur ta' din il-Qorti biex jassenja l-kawża quddiem din il-Qorti diversament presjeduta u li quddiemha jkompli jinstema' l-każ*".

2. Rat illi l-Prim Ministru u l-Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali talbu l-permess tal-prim istanza sabiex jappellaw minn dik is-sentenza *in parte*, liema awtorizzazzjoni ngħatat fl-udjenza tat-12 ta' Diċembru 2019;

3. Rat illi l-Prim Ministru u l-Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali ntavolaw kontestwalment <u>żewġ appelli</u> mill-imsemmija sentenza *in parte*, wieħed quddiem din il-Qorti u l-ieħor quddiem il-Qorti tal-Appell.

Altrimenti, il-kontenut taż-żewġ appelli huwa identiku. Permezz tal-istess, l-appellanti jiddikjaraw ruħhom aggravati illi:

i. l-ewwel Qorti ma kellhiex il-kompetenza sabiex tisma' u tiddeċiedi l-kawża odjerna;

ii. l-ewwel Qorti kienet skorretta meta ddeċidiet li l-Awtorità ta' Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar mhijiex il-kontradittriċi leġittima. Aggravju li eventwalment l-appellanti rrinunzjaw għalih fis-seduta tad-19 ta' Ottubru, 2020.

iii. l-ewwel Qorti kienet skorretta meta ddeċidiet illi s-soċjetà appellanti kellha aspettattiva leġittima li tiżviluppa l-art li fuqhom kienu nħarġu l-permessi.

4. Rat illi l-Awtorità ta' Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar, illum Awtorità tal-Ippjanar wieġbet illi:

i. l-appell tal-Prim Ministru u l-Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali huwa irritu u null inkwantu l-kawża odjerna ġiet imressqa quddiem l-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-sede ordinarja tagħha u għaldaqstant appellabbli quddiem il-Qorti tal-Appell;

ii. l-appell huwa tardiv;

iii. it-tieni aggravju ma fih ebda siwi u għandu jiġi miċħud.

Konsiderazzjoni

5. Preliminarjament jistħoqq li din il-Qorti tindirizza l-ewwel eċċezzjoni sollevata mill-Awtorità tal-Ippjanar dwar l-allegata nullità tal-appell ippreżentat mill-Prim Ministru u l-Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali quddiem din il-Qorti. Abbażi ta' dak li jipprovdi r-regolament 3 tal-Leġislazzjoni Sussidjarja 12.09 u l-Artikolu 95(2) tal-Kostituzzjoni, tisħaq illi s-sentenza appellata ingħatat mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-sede '*ordinarja'* tagħha u ma tirrigwarda l-ebda allegazzjoni ta' ksur ta' drittijiet fundamentali tar-rikorrenti b'dan illi ma setgħet qatt tiġi appellata quddiem l-Qorti Kostituzzjonali.

6. Effettivament, din il-kawża infetħet permezz ta' **rikors maħluf** u s-sentenza *in parte* hawn appellata ngħatat mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fil-kompetenza '*ordinarja'* ċivili tagħha.

7. L-Artikolu 34 tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta jipprovdi illi:

> "*'**34**. Ħlief meta jkun hemm provdut mod ieħor f'dan il-Kodiċi jew f'kull liġi oħra, mis-sentenzi tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili jista' jsir appell lill-Qorti tal-Appell:*
>
> *"Iżda fil-każijiet fejn kawża li tkun inbdiet permezz ta' rikors ġuramentat, u fejn ebda deċiżjoni espliċita ma tkun intalbet u ngħatat dwar l-interpretazzjoni tal-Kostituzzjoni skont l-artikolu 95(2)(d) tal-imsemmija Kostituzzjoni, tkun ġiet deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili b'sentenza li fiha jkunu ġew diskussi u deċiżi punti ta' liġi dwar drittijiet fondamentali tal-bniedem jew referenzi għall-Kostituzzjoni bħala parti mill-meritu tal-kawża, il-Qorti tal-Appell għandha xorta waħda titqies li hija kompetenti u li għandha ġurisdizzjoni biex tiddeċiedi appell minn tali sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili*".

8. L-Artikolu 95(2)(d) tal-Kostituzzjoni jipprovdi s-segwenti:

"*'(2) Waħda mill-Qrati Superjuri, magħmula minn tlieta mill-imħallfin li jkunu jistgħu, skont xi liġi li għal dak iż-żmien tkun isseħħ f'Malta, joqgħodu fil-Qorti tal-Appell, għandha tkun magħrufa bħala l-Qorti Kostituzzjonali u jkollha ġurisdizzjoni li tisma' u tiddeċidi –*

"...

"(d) appelli minn deċiżjonijiet ta' xi qorti ta' ġurisdizzjoni oriġinali f'Malta fuq kwistjonijiet dwar interpretazzjoni ta' din il-Kostituzzjoni li ma jkunux dawk li jistgħu jaqgħu taħt l-artikolu 46 ta' din il-Kostituzzjoni".

9. Hekk kif tajjeb spjegat mill-ewwel Qorti:

"*'din hija azzjoni għal danni mġarrba mill-kumpannija attriċi (minn issa 'l hemm imsejħa "Emvic"), wara li medda kbira ta' art li hija xtrat – b'biċċa minnha bħala art fabbrikabbli – tneħħiet minn żona ta' żvilupp waqt li kien qiegħed isir proċess ta' tfassil ta' żoni temporanji għal żvilupp. HIja tgħid li, minkejja li ressqet bosta rappreżentazzjonijiet mal-awtoritajiet konċernati biex l-art mixtrija minnha terġa' titqiegħed f'żona ta' art li fuqha jista' jsir żvilupp, it-talbiet tagħha waqgħu fuq widnejn torox, ukoll meta f'Ġunju tal-2006, il-Gvern ħareġ pjan ta' razzjonalizzazzjoni taż-żoni taż żvilupp. Emvic tgħid li qabel ma daħal fis-seħħ il-Pjan Lokali għal Għawdex f'Ġunju 2006, kellha jedd li tiżviluppa din l-art u b'riżultat taż hekk baqgħet imċaħħda li tagħmel dan. Għaldaqstant, għandha jedd li tiġi kumpensata għad-danni li qiegħda u sejra ġġarrab;*

"Illi min-naħa tagħhom, l-imħarrkin Prim Ministru u l-Ministru tal-Affarijiet Rurali u l-Ambjent jiċħdu li Emvic ġarrbet xi dannu, u jgħidu li l-approvazzjoni tal-Pjan Lokali sar għal kollox b'mod leġittimu;

"*Illi l-imħarrka Awtorità ta' Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar, min-naħa tagħha, tgħid li l-inklużjoni ta' art f' żona ta' żvilupp ma ssirx minnha iżda mill-Parlament, għaldaqstant mhix il-kontradittur leġittimu tal-azzjoni attriċi. Fil-mertu, tgħid li fit-tfassil u t-tlestija tal-Pjan Lokali, imxiet mal-kriterji li ġew stabbiliti mill-Parlament innifsu, u minkejja li nħarġu xi permessi għal-iżvilupp tal-art mertu tal-każ, ma kienx jaqa' fuqha ebda obbligu li tqis l-istess art bħala waħda kollha kemm hi fabbrikabbli. Tiċħad għaldaqstant li għandha tagħmel tajjeb għat-talba ta' danni mressqa minn Emvic;'*".

10. Dwar in-natura legali ta' din l-azzjoni, il-Qorti tal-ewwel grad għamlet il-konsiderazzjonijiet segwenti:

"*'Il-ftuħ ta' din il-kawża minn Emvic kien ibbażat fuq talba għal stħarriġ ġudizzjarju, fil-fatt l-ewwel tlett talbiet tagħha huma f'dan il-rigward. Dawn it-talbiet ġew rinunżjati mill-kumpannija attriċi wara eċċezzjoni li tressqet mill-imħarrkin marbuta mal-kwestjoni dwar jekk l- azzjoni attriċi kinitx tressqet fiż-żmien ta' sitt xhur skond id-disposizzjoni tal-artikolu 469A(3) tal-Kap. 12. B'dikjarazzjoni magħmula f'Nota Spjegattiva ta' Emvic, il-kawża għaldaqstant ġiet stradata minnha bħala waħda sui generis, ibbażata fuq aspettativa leġittima li l-kumpannija attriċi tgħid li għandha biex tiġi kumpensata għad-danni li ġarrbet wara l-ħruġ tal-Pjan Lokali għal Għawdex f'Lulju 2006. Il-provi u d-dokumenti li tressqu quddiem din il-Qorti kienu f'dan il-kuntest. Fl-istadju ta' sottomissjonijiet, Emvic tidħol saħansitra fil-qasam tal-ksur tal-jeddijiet fundamentali u tisħaq li jekk, fl-istħarriġ tagħha, il-Qorti tasal għal fehma li l-jedd fundamentali ta' Emvic li tgawdi ġidha kif imħares mill-Kostituzzjoni jew Konvenzjoni Ewropea ġie miksur, il-Qorti għandha l-poter u l-obbligu li tapplika l-protezzjoni mogħtija bil-Kostituzzjoni jew il-Konvenzjoni Ewropea, inkluż jekk hemm bżonn, billi tiddikjara inapplikabbli l-liġijiet li waqqfu l-Pjan Lokali;*

"*...*

"*Illi llum il-ġurnata huwa aċċettat illi għalkemm f'kawża jissemma l-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni u ssir trattazzjoni estensiva dwar il-materja tad-dritt fundamentali, u għalkemm il-Qorti trid tħares id-drittijiet kollha tal-pajjiż inkluż dawk li jħarsu d-drittijiet fundamentali, xorta waħda proċeduri li jinbdew quddiem din il-Qorti għandhom jitqiesu li huma proceduri istitwiti taħt il-liġi ordinarja u mhux taħt il-proċedura li tirregola kawżi dwar drittijiet fundamentali tal-bniedem. Jingħad ukoll li azzjoni għal stħarriġ ġudizzjarju taħt l-artikolu 469A (bħal ma nbdiet din il-kawża) ma għandhiex tieħu l-post u lanqas titqies bħallikieku kienet azzjoni kostituzzjonali (jew konvenzjonali). Minbarra dan, ir-rimedju li jista' jingħata f'kawża kostituzzjonali jidher li jkun usa' minn dak li jista' jingħata lir-rikorrenti f'kawża ta' stħarriġ ġudizzjarju. Madanakollu, l-Qrati wrew li huma disposti li jikkonsidraw ilmenti relatati mad-drittijiet fundamentali f'każ fejn m'hemmx rimedju ieħor jew fejn l-indaġni dwar drittijiet fundamentali tqieset mill-Qorti bħala waħda inċidentali għat-talbiet imressqa;*

"*Illi l-qrati tagħna qiesu li 'aspettattiva leġittima' toħroġ minn sitwazzjoni legali, jiġifieri kemm-il darba jkun ippruvat li l-ħaġa li ġiet imċaħħda minnha l-parti kellha jedd għaliha. Minbarra dan, biex aspettativa tkun waħda leġittima ma tridx tkun waħda li biex isseħħ tkun tikser xi jedd fundamentali ta' ħaddieħor. Lanqas ma jista' jkun hemm aspettativa bħal dik fejn l-ewwel jinħalaq stat li jikser il-liġi u mbagħad dak li jkun jippretendi li jkun imħares f'dak l-istat;*".

11. Il-Qorti tal-prim istanza kompliet imbgħad kif ġej:

"'Illi f'din il-kawża, ġie ppruvat li fuq l-art ta' Emvic li bis-saħħa tal-Pjan Lokali ġiet klassifikata li taqa' 'l barra miż-żona ta' żvilupp, kienu laħqu nħarġu tliet (3) permessi mill-awtorità responsabbli mill-ħruġ tal-permessi ta' dak iż-żmien32, iżda bini ma ttellax. Jirriżulta wkoll li l-art miksuba minn Emvic hija ferm akbar minn hekk u mifruxa saħansitra san-naħa l-oħra ta' Triq il-Qbajjar ġewwa f'Marsalforn, kif joħroġ ċar mill-pjanti li ġew eżebiti mill-kumpannija attriċi stess;

"Illi filwaqt li huwa minnu li l-binjiet li tagħhom inħareġ permess (li l-ebda wieħed minnhom ma kien inħareġ fuq isem Emvic) ma ġewx żviluppati, jibqa' l-fatt li meta ngħata permess għal żvilupp mill-awtorità responsabbi mill-ħruġ tal-permessi ta' dak iż-żmien, Emvic kellha 'aspettattiva leġittima' fuq dik il-parti tal-art koperta bil-permess, u l-Ministru responsabbli mill-iżvilupp ma setax b'daqqa ta' pinna jneħħi dan il-jedd bla ma jinħalqu konsegwenzi legali f'għemil bħal dak. Naturalment, seta' kien hemm raġunijiet tajba biex ittieħdet deċiżjoni bħal din, imma l-effetti patrimonjali mġarrba minn Emvic ma kinux effetti mistħajla. Madanakollu, din il-Qorti tiċċara li fuq dik il-parti tagħha li ma nħarġux permessi, Emvic ma kellha u lanqas għandha ebda 'aspettattiva legittima' favur tagħha, ukoll jekk meta xtrat l-art kienet "fabrikabbli" jew safejn seta' jingħad li kienet hekk. It-tismija waħedha f'kuntratt li art miksuba hija fabrikabbli (bla ma jkun hemm awtorità legali li turi d-destinazzjoni ta' art bħal dik) ma joħloiqx il-jedd li min ikun sidha jista' jibniha. Dan jingħad aktar u aktar fid-dawl ta' leġislazzjoni li tkun tirregola x'jista' jsir minn art u l-kunsiderazzjonijiet ambjentali marbuta ma' liġi bħal dik. B'hekk jintlaħaq il-bilanċ mistenni bejn l-interess ġenerali tal-komunità u dak tal-privat;

"Illi f'dan ir-rigward, il-Qorti toqgħod fuq il-kunsiderazzjonijiet magħmulin kemm minn din il-Qorti (diversament presjeduta) u kif ukoll konfermati mill-Qorti tal-Appell fil-kawża fl-ismijiet Michael Debono Limited et vs. L-Awtorità ta' Malta dwar l-Ambjent u Ippjanar et li ċ-ċirkostanzi tagħha kienu jixbhu lil dawk f'din il-kawża. Hemmhekk tqies li l-kumpannija attriċi f'dik il-kawża kellha tabilħaqq 'aspettattiva leġittima' li fil-futur f'dik il-parti tal-art fejn inbniet il-fabbrika, ikun jista' jsir żvilupp skont il-policies li japplikaw għal Outside Development Zones, iżda li l-'aspettattiva leġittima' hija marbuta mal-parti mibnija skont il-permess tal-1971 u mhux mal-bqija tal-art;

"Illi din il-Qorti jidhrilha li, bla ma toqgħod tidħol f'kunsiderazzjonijiet imtennija dwar iċ-ċirkostanzi li jsawru dan il-każ u l-aspetti legali marbutin magħha, għandha tirreferi għas-sentenza fuq imsemmija u tagħmel b'tagħha l-kunsiderazzjonijiet tal-Qrati fiż-żewġ istanzi li huma rilevanti għall-finijiet ta' din is-sentenza;

"*Illi minn dawk il-kunsiderazzjonijiet, din il-Qorti tasal għall-fehma li, safejn l-azzjoni ta' Emvic tirrigwarda dik il-medda ta' art tagħha li fuqha kienu nħarġu permessi ta' żvilupp qabel ma l-art li għalihom kienu jirreferu tneħħiet minn żona li fiha seta' jsir żvilupp, Emvic kellha aspettativa leġittima li tiżviluppahom u li t-tneħħija ta' dik l-aspettativa ġabitilha ħsara;*

"*Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti ssib li r-**raba' talba** attriċi hija tajba w jistħoqqilha li tintlaqa' limitatament għal dik il-parti tal-art li fuqha kienu laħqu nħarġu l-permessi għal żvilupp;*

"*Illi l-**ħames talba** hija konsegwenzjali għar-raba' waħda, u għaldaqstant il-Qorti ssib li l-imħarrkin, jew min minnhom, skond kif ser jirriżulta fit-tieni parti ta' din is-sentenza, responsabbli għad-danni li Emvic ġarrbet minħabba d-deċiżjoni meħuda;*"'.

12. Jirriżulta ċar minn dan illi l-appell tal-lum jintlaqat mill-Artikolu 34 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili. Il-kawża nbdiet b'rikors maħluf u ebda deċiżjoni espliċita ma ntalbet jew ngħatat dwar l-interpretazzjoni tal-Kostituzzjoni taħt l-Artikolu 95(2)(d) tagħha. Huwa ċar għalhekk li l-appell kellu jsir quddiem il-Qorti tal-Appell u mhux quddiem din il-qorti.

13. Kif inghad minn din il-Qorti fis-sentenza **Michael Debono et v. Awtorità ta' Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar et**, deċiża fit-12 ta' Frar 2016:

"*Jidher illi meta, fl-art. 4(4) tal-Kap. 319, il-liġi tgħid illi appell minn sentenza "fi proċedimenti miġjuba quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili skont dan l-artikolu" (l-art. 4) jsiru quddiem il-Qorti Kostituzzjonali, bil-kelma "miġjuba" tifhem kawżi mibdija quddiem il-Prim'Awla fil-kompetenza kostituzzjonali jew mibgħuta quddiemha b'riferenza, u mhux kawżi mibdija quddiem dik il-qorti fil-kompetenza ordinarja iżda meqjusa minnha wkoll fil-kompetenza kostituzzjonali bis-saħħa tal-art. 4(3), kif ġara fil-każ tallum*".

14. M’hemmx dubju għalhekk li l-appell tal-Prim Ministru u Ministru inkarigat mill-Ambjent u Affarijiet Rurali kellu jsir quddiem il-Qorti tal-Appell, kif fil-fatt sar. Il-ġurisprudenza fir-rigward kienet waħda konsistenti matul is-snin.[1]

15. Dan apparti li l-appell l-ieħor ġie deċiż illum fil-meritu mill-Qorti tal-Appell.

Għal dawn il-motivi ma tqisx iktar l-appell tal-appellanti, bl-ispejjeż tal-appell kontrihom.

Mark Chetcuti Prim Imħallef	Giannino Caruana Demajo Imħallef	Anthony Ellul Imħallef

Deputat Reġistratur
mb

[1] ***A.I.Ċ. Joseph Barbara et v. Myriam Vella et***, deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta’ Marzu 2020; ***Id-Direttur Qrati u Tribunali Kriminali v. Tarcisio Borg et***, deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta’ Jannar 2017; ***Vincent u Carmen konjuġi Arnaud v. Strickland Limited***, deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fit-30 ta’ Settembru 2016; ***David Gatt v. Prim Ministru Hon. Edward Fenech Adami***, deċiża mill-Qorti tal-Appell fis-6 ta' Settembru, 2010; ***Nicia Borg pro et noe v. Direttur tar-Registru Pubbliku***, mogħtija mill-Qorti tal-Appell fit-12 ta’ Lulju 2005.